

Морко вел – шочмо вер.

Цель: йоча –влакым Марий кундемысе район – влак дене палдараш, келгырак шинчымашым шке район нерген пуаш. Шке илыме вер –шӧрым йӧраташ кумыландаш.

Кӱлеш материал: компьютер, экран, проектор, презентаций, марий сем.

I. Ончылмут.

Туныктышо. Поро кече, йоча – влак! Тачысе кружокнам В.Изилянован «Морко вел» почеламутшо дене тӱналына.

(марий сем йонга)

2 слайд. Морко велым,
Мӱндыр велым, сылне, сылне, маныда
Ончалаш мый лӱмын тольым,
Кушто сылне Моркыда?

3 слайд. Корно дене, шыма дене,
Ужар олык воктенет,
Миен лекна энер деке,
Лӱмжӧ мура гай – Элнет!

4 слайд. Пурла велне, шола велне.
Пырдыж гае чодыра.
Кажне пӱнчыжӧ – чылт каче,
Пеш мотор да йытыра.
Туныктышо. Йоча – влак, таче мо нерген кутыраш тӱналына? Кузе шонеда?
А могай амал тиде мутланымашлан?

5 слайд. **Туныктышо.** Чын. Морко районлан 90 ий темеш. ВЦИК Президиумын пунчалже почеш Морко район 1924 ий 28 августышто шочын. Тудын кумдыкшо тунам 1999,7 кв. км. лийын. Калыкын чотшо 42283 – ыш шуын. Кантонышто чылаже 173 илем лийын. Икымше вуйлатышыже П.В.Власов улмаш.

6 слайд. Бнде ончалына Морко районын картшым (кумдык, калык, пошкудо район – влак).

7, 8 слайд. Кеч могай районын, республикын, элын шке символикыже уло – тиде герб, флаг, гимн. (*символикке нерген каласкалымаш*). Гимн «Морко вел» - йоча – влак муралтат.

9 слайд. Морко районын вуйлатышыже – тиде С.Х. Григорьев.

10 слайд. Морко посёлкына шочмо вернам чапандара. Морко кундемын рүдө верже пеш сылне, пеш мотор. Моркына ий гыч ийыш кушкеш, тўзлана. Пытаргыш жапыште шуко у зданийым, мотор пöрт-влакым чонат, фонтан-влакым шогалтат.

11 слайд. Богоявления Христова черке. Тудым 1752 ийыште чонымо. Кермыч гыч 1819 ийыште ыштыме. Морко калык вес йўламат пагала. Посёлко покшелнак сылне мечеть татар – влаклан көра чоналтын.

12 слайд. М.Н. Янтемир лўмеш музей. Тышке калык 1994-ше ий гыч куанен коштеш.

13 слайд. Мемнан республикына гына огыл, тўнялан палыме музей – тиде С.Г. Чавайн лўмеш музейный комплекс.

14 слайд. Йоча – влак, кызыт ме пиалан улына, тыныс илыш дене илена. Тыгай илыш куштылгын толын огыл. Ныл ий наре пеш йöсö жап шуйнен, тиде шучко сар каен. Сенымашым лишемдаш путынь совет калык ик ешла кынелын. Тиде сенымашын акшыжат моткоч кугу. Коло миллион утла совет айдеме шучко тушман дене кредалме тулеш вуйжым пыштен. Нунын кокла гыч марий республик витле наре Совет Ушем Геройым пуэн. Мемнан Морко районнамат чапандареныт, тиде - Николай Павлович Павлов, Хаким Хасанович Хасанов, Краснов Зосим Алексеевич, Соловьёв Василий Иванович.

-Ынде колыштына Ксениям. Тудо Д. Исламовын «Шочмо вер» почеламутшым лудеш.

15 слайд. Морко кундем шке талант памашыже дене чаплана. Чынак, мемнан кундемна эллан ятыр лўмлö еным ончен – куштен, чап корнышко шогалтен.

Нунын кокла гыч иктыже Сергей Григорьевич Чавайн. Тудо марий литературылан тўналтышым пыштен. Сергей Чавайн шочмо йылмына дене сылнымутан произведенийым эн первый возаш тўналын. Тудын первый почеламутшо «Ото» маналтын. Айста тиде почеламутым лудын лектына.

Ик тымык ото уло мемнан элыште

Шога тудо ото кугу ер серыште.

Тушто ладыра деч ладыра пушенге кушкеш,

Тушто мотор деч мотор саска шочеш.

Тушто, ужар лышташ лонгаште, шўшпык мура,

Тудо ото гыч ерышке яндар памаш йога.
Тушто шудыжат ужаргырак,
Тушто пеледышыжат сылнырак,
Тудо отым мый йөрәтем,
Тушто пушенге руышым мый вурсем.
С. Г. Чавайн лүмеш Чавайнурышто музей-пörтүм чонымо.

Миклай Казаков (Н.И. Казаков) – СССР Государственный премийын лауреатше. Тудо тыге возен:
О шочмо – кушмо мланде! Волгыдо чапетым
Шкенаң вий дене лектына ме аралаш!
Миклай Казаков лүмеш музей – пörт уло.

Олык Ипай – марий поэзийлан икымше ошкылым ыштыше.
Чодыра пасу, ужар олык,
Канде вүд ден темалтше эңер,
Лекше кече эрден – чевер солык, -
Тиде – Морко, мыйынат шочмо вер.

Валентин Колумб (В.Х.Колумб) – тўня кумдыкеш чапланыше поэт. Тудын мутпогыжо шке тўсшö дене, йўкшö дене курымешлан ойыртегалт кодеш. Валентин Колумб финно – угор сылнымут тўняштат палыме мурызо лийын. Шкешотан кугу мурызын ойпогыжым кызытсе самырык тукумат кумыланын лудеш. Поэт шке шочмо калыкшым, мландыжым, пўртўсшым йөрәтен. Сандене шке почеламут корнылаштыже тыге манеш:
Мый шкенаң марий каваште
Марий турийла чучам.

16 слайд. Морко калык ваш – ваш келшен ила, мурашат, кушташат, пашаланат пеш тале. Тыгак тудо шке йўлажым, традицийжым арален коден да умбакыжат шуя.

17 слайд. Мемнаң Морко районыш ик гордской да индеш сельский поселений пура. Тышечын иктыже тиде мемнаң поселений – Унчо кундем. Тиде кундемыште пеш пашаче, поро чонаң, унаң ончен моштышо, кугезе кочанаң йўлажым аралыше да умбакыже шуйышо, Морко кундемым чапландарен шогышо калык ила. Унчо кундем тыгак шке моторлыкшо, сöраллыкше дене чапландара.

18 слайд. Айста ынде Унчо кундем нерген видеосүретым ончалына.

А ынде мучашлан Владимир Егоровын «Шочмо – кушмо вельште»
почеламутым колыштына.

Шочмо – кушмо вельште

Каважат пеш канде.

Шочмо – кушмо вельште

Ший колжат йўкан.

Шочмо – кушмо вельште

Тутлырак ош кинде.

Шочмо – кушмо вельште

Чылажат – ўшан.

Санденак тора гыч

Шергырак чўчеш.

Савырнен толам гын,

Чонеш мур шочеш.